

צעד קטן קדימה ועשרה צעדים אחורה - זהו התיקון המחפיר לחוק בסחון המדינה

הו סעיף שהדעת אינה סובלתו! הכריז השופט העליון משה לנדוי, כאשר הרשיע לפי אותו סעיף את אהרון כהן בריגול חמור. השופט התכוון לסעיף אחד של "חוק בסחון המדינה" (ששמו המלא הוא: חוק לתיקון דיני העונשין, בסחון המדינה). סעיף זה אומר שמי שקיים מגע עם סוכן זר, ואין לו הסבר סביר לכך, נחשב כאילו מסר לו ידיעה סודית ויורשע בריגול חמור. זה היה סעיף דראקוני מאין כמוהו. כי לפי נוסח החוק, אין צורך להוכיח כי הנאשם ידע בכלל שהאיש היה סוכן זר, או שאמנם התקיים מגע ממשי, או שמסר לו ידיעות כלשהן. מספיק שאדם מחזיק בכיסו כתובת של מי שיוגדר על-ידי הש"ב כסוכן זר, כדי שיורשע בריגול חמור.

איסור הראל: הוא יצטרך לשתוק

השופט לנדוי, ובכל זאת היה השופט לנדוי משוכנע שהוא, אהרון כהן, לא התכוון לפגוע בבסחון המדינה ולא מסר ידיעות. מדובר במסירת ידיעה סודית, ולא בידיעה רגילה. היו"ר דבורה נצר: חברי-הכנסת, אי אפשר להמשיך כאן בוויכוח. אורי אבנרי: כבוד היושב-ראש, אני מציע שתינתן אפשרות לשכנע האחד את השני. זהו חוק חשוב מאין כמוהו. יש מקום לוויכוח. מנחם בגין: מדובר במסירת ידיעה סודית, ולא רגילה. אורי אבנרי: בהחלט כן, אבל אני התייחסתי להערתו של חברי-הכנסת רוזן. היו"ר דבורה נצר: רבותי חברי-הכנסת, היה ודאי ברור יסודי על כך בוועדת החוקה-חוקים ומשפט, אבקש על כן את חברי-הכנסת אבנרי, כמו את יתר חברי-הכנסת, להישאר במיסגרת הנמקת ההסתייגויות. אורי אבנרי: בדיוק על זה אנחנו מדברים.

השאלה אשר עומדת לפני הבית לגבי הסעיף הזה היא — מי צריך להוכיח שהנאשם לא התכוון לפגוע בבסחון המדינה? יש אפשרות אחת, כפי שהחליט הרוב בוועדה, האומרת כי הנאשם צריך להוכיח, אך מטבע הדברים הוא לא יוכל כלל להוכיח זאת. גרעין האזנר (ל"ע): מי יכול להוכיח כוונה, אם לא האדם עצמו? אורי אבנרי: איך אפשר להוכיח כוונה? זהו מהדברים הקשים ביותר, ואתה יודע זאת יותר טוב ממני, קשה ביותר להוכיח זאת.

אפשרות שניה היא זו המוצעת על-ידי חברי-הכנסת ארזי (מפ"ם), שגם אנו מציינים אותה, כאלטרנטיבה להצעה העיקרית שלנו. דהיינו, שום צד לא צריך "להוכיח", במובן משפטי, כוונה או אי-כוונה לפגוע בבסחון המדינה, והדבר תלוי כולו בשיכנוע של בית המשפט. אם שוכנע בית-המשפט, באיזו דרך שהיא, ואפילו מהתרשמות אישית, כי הנאשם לא פגע ולא התכוון לפגוע בבסחון — הוא יזוכה. לפי סעיף זה, אהרון כהן היה יוצא זכאי. האפשרות השלישית, זו המוצעת על-ידינו בהסתייגותנו העיקרית, היא להשאיר בכל-זאת את חובת-ההוכחה על התביעה. הדבר מטיל עליה קושי, גורם אולי אי-נוחות, הדבר

לאהרון כהן היה הסבר למגע שקיים עם מדען קומוניסטי — אך רוב השופטים סברו כי הסבר זה אינו סביר. מאותו רגע הם נאלצו להרשיעו בריגול חמור — למרות שהיו משוכנעים לגמרי שלא מסר שום ידיעות סודיות. על כך התריע השופט לנדוי. למרות זאת טירב דויד בן-גוריון לחקן סעיף זה. אולם ממשלת אשכול הביאה תיקון. היה זה תיקון כפול:

הוצע כי המגע עם הסוכן הור יישאר בבחינת פשע, והעונש עליו יישאר 15 שנות מאסר, אך פשע זה לא ייקרא עוד "ריגול חמור". האיש יישלח למאסר לא בשל "מסירת ידיעה סודית", אלא בשל עצם קיום המגע, שיהיה עתה פשע בפני עצמו. הוצע כי התביעה תצטרך להוכיח לפחות כי הנאשם קיים את המגע "ביודעין". הצעת-התיקון זו הועברה לחוקה-חוקים ומשפט, ושם הוכנס בה שיפור נוסף: הוצע כי הנאשם יזוכה, למרות הכל, אם הוא יוכיח כי לא פגע, וגם לא התכוון לפגוע, בבסחון המדינה.

כלומר: להבא תצטרך התביעה להוכיח כי הנאשם קיים את המגע "ביודעין", ואילו הנאשם יוכל להוכיח כי לא התכוון לפגוע בבסחון.

"לשכנע זה את זה!"

יקון זה חזר השבוע לקריאה שניה ושלישית בכנסת. בצירוף שורה ארוכה של הסתייגויות. כל ההסתייגויות — של גח"ל, של מפ"ם, של הקומוניסטים ושל יצחק רפאל מהמפד"ל — התכוננו להכניס הקלות נוספות. קיצוניות ביותר היו ההסתייגויות של אורי אבנרי.

כשנקרא לנמק אותן מעל לדוכן, אמר:

חוק בסחון המדינה נתקבל באווירת היסטריה שלמחרת מיבצע-סיני. הוא גונה על-ידי

סתום פיך, איסר!"

יחייב את השופטים לזהירות מירבית, אך איננו שם לאל את כוחות החוק להרשיע מרגלים אמיתיים.

אנו מציעים, אס"כ, לקבל את הניסוח הזה, ואם לא — לקבל את הניסוח האלטרנטיבי שלנו, הזהה בעיקרו עם ההסתייגות של מפ"ם. אני מרשה לעצמי להוסיף, שאם לא נתקבל אחת ההסתייגויות הללו, יהיה זה מעשה חמור מאד מצד הכנסת. גבתי היושב-ראש, משפטים אלה הם סודיים. הממשלה הודתה, בעקבות פרשת בול, כי ב-11 מיקרים נידונו אנשים באופן סודי על עבירות בסחון, מבלי שהציבור שמע עליהם. לי נידמה שהיו מיקרים רבים יותר.

אבל העיקר הוא, שכאשר הכל הוא סודי, כאשר הציבור איננו יכול להטיל כלל פיקוח, הרי גם אם נניח שכל השופטים הם בעלי שיעור-קומה על-אנושי, וכי היועץ המשפטי (זה המכונה כיום בתפקיד היועץ המשפטי, וזה שיהיה איפסם, בכל ממשלה שהיא!) יהיה מואך, בבלי זאת, כאשר פומביות המשפט נעדרת, יש לנהוג זהירות קיצונית בהערכת סמכויות. קל-ידיהומר כשהמדובר במשפטים שבהם נגזרים עונשים של 15 שנות-מאסר.

"אסור להזכיר כאן שמות!"

הקץ הסביר אבנרי כמה תיקונים נוספים. בין השאר תבע כי ייקבע במפורש כי התביעה תצטרך להוכיח לא רק כי המגע עם הסוכן היה "ביודעין", אלא גם שהנאשם אמנם ידע שהאיש הוא סוכן זר. בתשובה לכך הכריז יו"ר החקירה, משה אונג, כי זוהי הכהנה של המילה "ביודעין" — ותשובה זו בדאי תצוטט בעתיד במשפטי-ריגול ותעמוד לגוד עיניהם של השופטים.

אולם אם קיחה מישהו שאמנם יתכן שיכנוע הדדי, התאכזב. כל ההסתייגויות נדחו, ביחסים כוחות שונים. בעוד שאבנרי, למשל, הצביע בעד ההסתייגות של מפ"ם, שנדחתה ב-25 קולות נגד 18, הרי מפ"ם לא הצביעה בעד ההסתייגות של אבנרי, שהיתה בעלת אותו תוכן בדיוק.

כמופז של דבר נתקבל החוק בדיוק כפי שהוצע על-ידי הוועדה — דבר שהיווה צעד קטן קדימה, אך שהוא רחוק מאד מלהתאים את החוק לתפיסה דמוקרטית.

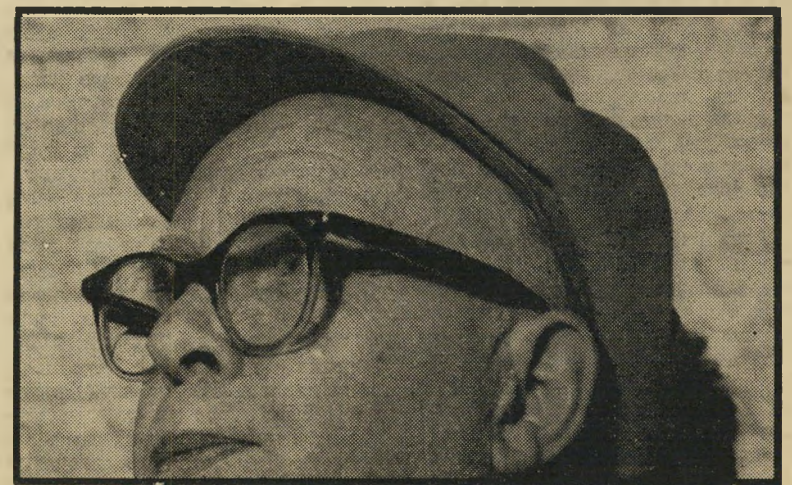
לעומת זאת צעדה הכנסת, מייד לאחר מכן, עשרה צעדים אחורנית. היא קיבלה את אחד החוקים המחפירים ביותר בתולדות הכנסת השישית.

זהו תיקון לאותו חוק-בסחון-המדינה. כוונתו להחמיר אותו לאין שיעור. לפיו, תחול חובת-שתיקה מוחלטת על כל פקיד הציבור, לגבי כל דבר — גם לא סודי — שנודע להם בעקבות עבודתם. לגבי חומר בסחוני, חלה חובה זו עד יום מותם. לגבי חומר בלתי-סודי, תחול החובה במשך חמש שנים מיום התפטרותם מן השרות הציבורי.

זהו חוק מחריד של סתימת-פה. גם לגבינו היו כמה הסתייגויות, וגם הפעם היתה הקיצונית ביותר הסתייגותו של אורי אבנרי. כשנקרא לנמקה, אמר:

בעוד שבסעיף הקודם אמנם היה שיפור כלשהו לעומת החוק הדראקוני הקיים — ובזה אני מסכים לדבריו של חברי-הכנסת בגין, שציין זאת — הרי בסעיף זה יש הרעה ניכרת, אפילו לעומת הצעת-התיקון, התיקון-לרעה, של שרי-המשפטים.

בעניין זה, כמו לגבי חוק לשון הרע, הרוב בוועדת החוקה-חוקים ומשפט הוא עוד פחות ליברלי מאשר שרי-המשפטים.

אהרון כהן: הוא לא היה מודשע